

Veckomöte nr 21 den 16 januari 2018

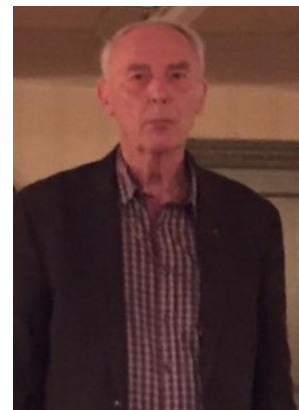
Göteborg genom tiderna

Bengt Törnqvist

Sven Porelius, som vikarierade som President, öppnade mötet med att meddela att vi var 49 egna medlemmar, 67 %!, plus fyra gäster.

Lars Olof Ekerborn fyllde år och grattades på sedvanligt sätt med hurrarop och skönsång.

Arne Gabrielsson talade om att det finns 2 biljetter kvar till Falkenbergsrevyn och 2 till Wienresan.

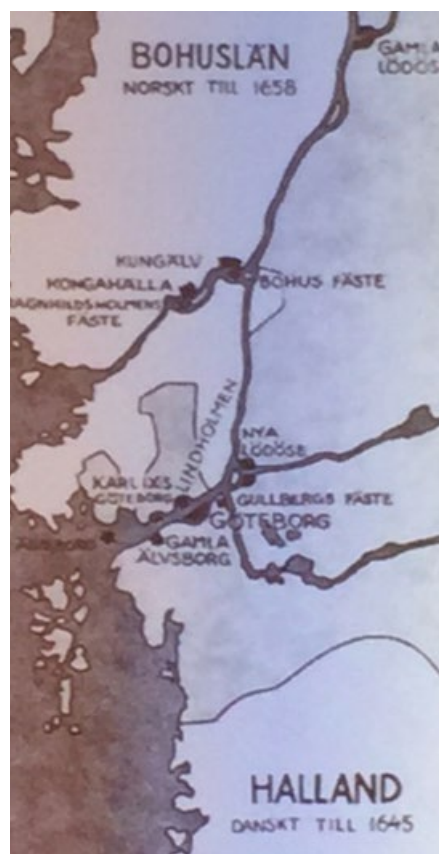
Bengt Törnqvist

Så var det dags för dagens föredragshållare, Bengt Törnqvist, från Angered RK, att berätta om Göteborgs historia.

Sedan urminnes tider har folket i Västergötland sökt att få tillgång till västerhavet. Danmark och Norge hade satt stopp för det men med Birger Jarl på 1200-talet kom vi närmare. För att undgå den norska tullen vid Bohus flyttades, motvilligt, befolkningen i Lödöse till Nya Lödöse 1471. Nya Lödöse låg där Gamlestan ligger nu.

Efter en omväg över Färjenäs beslöt Gustav II Adolf slutligen att stan skulle ligga där den ligger idag. Den fick sina stadsprivilegier 1621.

Där stan kom att anläggas var nästan bara sankmark och det var inte det enklaste att få till det. Holländare kallades in och lyckades med hjälp av kanaler få innevanarna att förbli torrskodda. Stan byggdes som en garnisonsstad och var väl befäst. Vallgravar omgav den och vallar och murar runt staden var sju meter höga. Tre portar in till staden fanns, Kungsporten, Drottningporten och Carls port mot väst där Rosenlundskanalen går nu. Två vattenvägar in fanns det också, stora och lilla bommen.

Kungsporten vid Kungsportsplatsen. Drottningporten som låg vid nuvarande hotell Eggers. Carls port sedd från det som nu är Kungsgatan.

Från det äldsta Göteborg finns inte många byggnader kvar, Kronhuset från 1650 är väl det bäst bevarade. Residenset och Rådhuset är från mitten av 1600-talet men ombyggda senare. De ständiga bränderna i det tidiga Göteborg förstörde mycket, många hus var trähus och hela kvarter brann upp. Den sista, får man hoppas, storbranden skedde på 1813.

Kronhuset

Residenset.

År 1630 fanns det 1 000 innevånare i Göteborg. År 1700 ca 5 000, 1810 12 000, 1900 120 000 och nu 550 000. Det hände inte så mycket i början men med 1800-talets industrialisering tog det fart.

Bengt nämnde att statyn av Gustav II Adolf var den tredje versionen och att en stått i Bremen. Jag har snöat in på detta och kollat vidare på internet, så här var det:

Den 6 juni 1845 hade en insamling gjorts för att bekosta en staty av Gustav II Adolf som skulle placeras på dåvarande Stortorget, som sedermera blev Gustav Adolfs torg. Insamlingen uppgick till 5 000 riksdaler banko. I mitten av oktober 1845 fick professor Bengt Erland Fogelberg uppdraget att förfärdiga en staty, till en kostnad av 25 000 "mark hamburger banko". Ett arbete påbörjades i Italien men avbröts eftersom kvalitén var undermålig.

Tillverkningen flyttades till Müllers konstgjuteri i München, där en staty göts 1851 och skeppades via Hamburg till Cuxhafen, för vidare transport mot Göteborg med kapten Strömbäck på skonerten Hoppet. Fartyget strandade dock på den östra sidan av Sandön utanför Helgoland och fylldes med vatten. Statyn låg därefter på Helgolands strand överdragen med tjära av befolkningen för att inte oxidera.

I Göteborgs Handels- och Sjöfartstidning den 5 juni 1852 fanns denna annons om auktion: *"Den 10 juli detta år kommer på ön Helgoland för vedebörande räkning, den från strandade, från Hamburg till Götheborg destinerade skon. Hoppet, kapten Strömbeck, bergade Gustav Adolfs statyn af metall, att genom öppen och offentlig auktion försäljas. Detta vackra konstverk, bestämdt såsom en prydnad för Götheborg, är gjutet i München. Med undantag af att en af hattfjedrarna, ett finger och värjspetsen blifvit afbrutna, synes ingen vidare skada på detsamma; det ligger på stranden af Sandön under ett särskildt för detta ändamål uppfördt skjul, och har derigenom blifvit på det sorgfälligaste konserveradt; det väger ungefär 80 centner. Helgoland den 18 maj 1852. Eric Franz, Rathmann."* Auktionen ägde rum den 10 juli samma år, och utropspriset var 10 000 mark. Man var villig att låta statyn gå för 8 000 mark, men buden stannade på 5 225 mark. Därmed blev statyn kvar i Helgoland.

Magistraten i Göteborg beslöt den 24 juli 1852 att *"... sedan besked erhållits från Hamburg, att konung Gustav Adolfs statyn den dennes blivit försåld å Helgoland och av styrelsen på stället inropad, .. fattades det beslut om beställning genast hos direktören F. von Miller i München av en ny staty, vilken, enär modellen förefinnes i fullkomligt oskadat skick, bör vara hitkommen före midsommartiden nästa år."* Kostnaden uppgick till 8 000 mark.

Hösten 1854 kom statyn till Göteborg, och invigningen inleddes klockan 10 den 18 november samma år, med salut av 32 kanonskott. Svenska Familjejournalen skriver: *”Delvis hade ock staden klädt sig i festlig skrud. På stora torget voro fyra läktare uppbyggda och flaggprydda, omgifvande ett inhöljdt, högrest föremål, hvars beskaffenhet man knappt skulle kunnat gissa sig till. I stora kanalen midtför torget låg förtöjd en slup, med alla takel och tåg öfverhöljda af flaggor, liksom på elfven vid Stora bommen två större skepp. För öfrigt flaggade alla i hamnen liggande fartyg.”*

”Framåt klockan elfva böljade folkströmmen dit från alla håll. Alla i staden varande trupper hade der bildat fyrkant, med Vestgöta regemente i midten, ty detta regemente skulle i dag af kronprinsen erhålla nya fanor.”-

Göteborgs Gustav II Adolf före och efter renoveringen.

Torget läktare var fyllda med åskådare och statyn avtäcktes strax efter klockan 12 av landshövding Olof Fåhraeus och i närvaro av kronprins Karl. Fåhraeus inledningstalade med orden: *”Tacksamheten har här åt stadens odödlige grundläggare rest en ärestod, som framgent skall erinra om förbindelsen till det värdiga redskap i försynens hand, varifrån detta borgerliga samhälle har sitt upphov. Må Eders Majestät avtäckta statyn.”* Även avdelningar av alla de svenska regementen, som deltagit i slaget vid Lützen, paraderade på torget.

Fogelberg hade rest hem från Rom för att medverka i festligheterna. Det var först meningen att den skulle ha avtäckts på Gustav II Adolfs dödsdag den 6 november, men avtäckningen fick senareläggas eftersom Fogelberg då skulle närvara vid invigningarna av statyerna av Birger jarl och Karl XIV Johan i Stockholm. Efter festligheterna i Göteborg reste Fogelberg vidare till Italien, där han avled i Triest den 22 december.

Det först gjutna exemplaret utbjöds på auktion och ropades in av myndigheterna i Hamburg, men senaten i staden vägrade resa den av politiska skäl. Därefter såldes statyn till *”tretton handlare och en badläkare”* i Bremen för 4 500 mark och ställdes upp vid Domsheide, nära Rådhusplatsen i stadens centrum. År 1942 konfiskerades statyn av riksmarskalk Hermann Göring och smältes ned till den tyska krigsindustrin.

Platsen hette Stora Torget när statyn restes, men namnändrades sedermera till Gustaf Adolfs Torg.

Magnus Bolle

Bremens staty innan Göring smälte ned den.